

Kolmen rivin maailmoja

Jack Kerouac.
Kuva: AP/Lehtikuva

Jack Kerouac (Jean-Louis Lebris de K  rouac) syntyi Lowellissa, Massachusettsissa Yhdysvalloissa 12.3.1922 kanadanranskalaisille vanhemmille.

Hänen l  pimurtoteoksensa oli romaani Matkalla (On the Road, 1957), joka kertoo Kerouacin (kirjassa Sal Paradise) matkoista Yhdysvalloissa ja Meksikossa Neal Cassadyn (Dean Moriarty) kanssa. Sen lisäksi häneltä on suomennettu yhdeksän romaania.

Kerouac kuoli alkoholin liikakäytöstä syntyneeseen sisäiseen verenvuotoon 21.10.1969.

[Lähde: Wikipedia]

Olin jo kävelemässä kirja-kaupasta ulos, kun Jack Kerouac katsoi minua silmiin. Runohyllyss   oli Kerouacin Haikujen kirja. Pieni kirja nousi hyllystä käteeni, ja napakat haikut tarttuivat mieleen.

Nuoruuden interrailvuosina olin toki lukenut Kerouacin tunnetuimman teoksen, Matkalla-romaanin, mutta sitä enempää en ollut Kerouaciin tai hänen aikalaisiinsa perehtynyt. Beat-sukupolvi oli 1950- ja 60-luvulla Yhdysvalloissa vaikuttanut ”beatnik”-kirjailijoiden, -runoilijoiden ja muiden taiteilijoiden liike, ja Jack Kerouac sen ikoninen edustaja. Kerouacin haikukirja liitti runot sellaiseen minua kiehtoneeseen ja kiehtovaan maailmaan, jonka kautta oli helppo luikahtaa runojen lukijaksi (1).

Tuohon kev   eseen 2007 saakka olin nimittäin ollut runovastainen. Lukiossa ainoa   dinkielen tehtävä, josta kielt  dyin, oli runokirjan lukeminen; luin vain proosaa. Poikkeuksen tekivät ainoastaan Charles Bukowskin (1920–1994) runot, joista arvelen monen muunkin miehen aloittaneen. Sen verran olin lukiossa suostunut runojen kanssa tekemisiin, että olimme kavereiden kanssa v  s  nneet tankoja, ja haikumittakin oli jäänyt mieleeni: 17 tavua kolmella rivillä, 5–7–5 (tanka: 5–7–5–7–7).

Kerouac oli kylläkin hylännyt klassisen haikumitan, eikä hänen haikuissaan useinkaan ole myöskään perinteisen haikun vuodenaikaan viittaa-vaa sanaa. Kerouacin mukaan ”länsimainen haiku” yksinkertaisesti ilmaisee paljon kolmessa lyhyessä säkeessä millä tahansa länsimaisella kielellä. Haikun on ennen kaikkea oltava hyvin yksinkertainen ja vapaa kaikesta runollisesta kikkailusta. Sen tulee muodostaa pieni kuva ja olla samalla yhtä ilmava ja sulokas kuin Vivaldin pastoraali” (2).

Dharmapummit-romaaninsa Kerouac on kirjoittanut toisen haikun määritelmän: ”Haikujen pitää olla yksinkertaisia kuin puuro, mutta näyttö silti todellisuus sellaisena kuin se on.” Kerouac nimitti kolmirivisi   runojaan nimellä American Pops.

Vaikka olen nyt muutaman vuoden ajan lukenut aktiivisesti runoja ja tykästynyt moiniin runoihin ja muutamiin runoilijoihin, en muista pitkiä runoja enkä pysty lausumaan niitä ulkoa. Mutta haikut ovat niin lyhyitä, että koko runon näkee yhdellä silmäyksellä kaikkine kolmine riveineen ja ne voi helposti lukea kymmenen kertaa. Siksi ”unohtumattomat runoni” ovat kaksi Jack Kerouacin haikua:

*The tree looks
– like a dog
Barking at Heaven
Puu näyttää
koiralta
haukkumassa taivaalle*

*Useless! useless!
heavy rain driving
Into the sea
Hyödytön! Hyödytön!
mereen ryöppävä
rankkasade*

(suomennokset Arto Lappi)

Ensimmäinen on hyvin visuaalinen, kirjoitetaanhan siinä, miltä puu näyttää. Minä näen muuten puuttoman harjanteen päällä hieman vinoon kasvaneen mutta tukevarunkoisen lehtipuun. Vankat oksat heiluvat tuulessa niin, että ne välillä erkaantuvat puun lehtimassasta, jolloin oksien väliin jää kuin haukkuvan koiran suu. Tukevasti maassa seisova puu haukkuu taivasta, kenties moittii ankaria olosuhteita, joita taivas puun kasvulle luo – eikä pelkää yhtään. Haikujen kirjan esipuheen kirjoittaja Regina Weinreich tulkitsee runon välittävän ”Kerouacin kiukkua ja turhautumista yleismaailmallisen näyn avulla, joka personifioi luontoa ja halveksii hämmentävää ja välipitämätöntä ’taivasta’”.

Myös toisessa runossa luonnonvoimat ovat läsnä, sataa rankasti. Onko luonnonolosuhteista hyötyä, ja pitäisikö

olla? Sataa voi mihin tahansa, vaikka mereen, vaikka rannalla olisi kipeästi vettä kaipaavaa kuivaa maata. Haiku jättää lukijan mielen jollakin tavalla kiusaantuneeseen tilaan, kuin siinä olisi jotakin enemmän kuin ”paljaalla silmällä” näkee. 1940- ja 50-luvulla klassisia japanilaisia haikuja englanniksi kääntäneen R.H. Blythin sanoin: ”Haiku on ovi, joka näyttää olevan kiinni.” Oven taakse näkeminen vaatii intuitiivista tietoisuutta.

Länsimaista haikurunous lienee, osaltaan Kerouacinkin ansiosta, aktiivisinta Pohjois-Amerikassa. Englanninkielisen haikun ei tarvitse olla 17 tavun mittainen, ja useimmiten se on tätä lyhyempi. Englannin kielellä 12 tavun katsotaan pituudeltaan vastaavan suunnilleen seitsemäätoista japanin kirjoitusmerkkiä (3). Kerouacin mukaan ”lause, joka on lyhyt ja sievä ja joka tekee äkillisen ajatushypyn, on eräänlainen haiku. On vapauttavaa ja hauskaa yllättää sillä itsensä. Hyvätköön mieli häthätää oksalta lintuun” (1). Ajatushypy vie runon – ja lukijan mielen – uudelle tasolle.

Englanninkielisen haikun antologian toimittanut Cor van den Heuvel kirjoittaa antologian esipuheessa: ”Haikun tulee viedä meidät suoraan haikuhetkeen ja esittää meille puu tai lehti, kevät sade tai syk-

syn tuuli, puutarhan ruusu tai ruosteinen avolava-auto mäntyjen siimeksessä juuri siten kuin ne ovat – ei enempää eikä vähempää” (3).

Suomessa haiku kirjoitetaan usein 5–7–5-mittaan, mutta se on kirjoittajalle myös ansa: kun pinnistelyn jälkeen ovat mittaan istuvat sanat löytyneet, kirjoittaja voi erehtyä tyytyväisyyteen. Mutta ”kerouacilaisen” ajatushypyn, joka mielestäni myös hyvään mitalliseen haikuun kuuluu, tai hetken pysäyttävän tunnelman aikaansaaminen vaatii paljon enemmän. Itse katson onnistuneeni siinä muutamia kertoja, kuten

*lapsen vilkutus
rautatieasemalla
molemmiin käsin* ■

KIRJALLISUUTTA

1. Kerouac J. Haikujen kirja, toim. Regina Weinreich. (Book of haikus, suom. Arto Lappi, esipuheen suom. Katja Rosvall). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Sannakko 2006.
2. Kerouac J. Dharmapummit. (The dharma bums, suom. Markus Jääskeläinen). Kustannusosakeyhtiö Sannakko 2006.
3. van den Heuvel C, toim. The haiku anthology. New York: W.W. Norton & Company 2000.

PERTTI SALOHEIMO, LT,
neurologian erikoislääkäri,
tiedetoimittaja
Espoo